

TARIX FANI HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA

Aliboyev Rustam Eshmurzayevich

Surxondaryo Viloyati Qumqo'rg'on Tumanidagi

80-umumiy o'rta ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi

Annotasiya: Ushbu maqolada tarix fani, uning nima ekanligi, u nimalarni o'rganishi, tarix so'zining ma'nolari haqida ma'lumotlar keltirildi.

Kalit so'zlar: tarix, o'tmish, kelajak

KIRISH

“Tarixiy xotirasiz -kelajak yo'q”- degan edilar muhtaram birinchi prezidentimiz Islom Abdug'aniyevich Karimov. Darhaqiqat, kelajakni qanday qurish bu barchaning o'z qo'lida. O'z tarixini bilgan, millat tarixini bilgan kishi o'z kelajagini chiroyli bunyod etishi mumkin. Tarixdagi bobolarimizdan faxrlanish, ulardan o'rnak olish yoki ularning qilgan xatolarini takrorlamaslik hammaning o'z qo'lida. Kishining 1 soniya oldingi hayoti ham tarixdir. Tarixda sodir bo'lgan shuhratli voqealar yoki mudhish voqealarning barchasini 5 sinfdan to 11-sinf tarix fani darsliklaridan o'quvchilar o'rganishlari mumkin.

ASOSIY QISM

Tarix (arabcha: التاريخ, o'tmish; davr, vaqt, era; sana) — o'tmish voqealar haqida axborot ochish, yig'ish, tartiblashtirish va namoyish etish bilan shug'ullanuvchi fan. Tarix bilan shug'ullanuvchi olimlar tarixchilar, deb ataladi. Tarix fani voqealar ketma-ketligini tahlil etadi va ularning sabab va samaralarini tizimlashtiradi. Tarixchilar tarix tabiati va foydasi ustida bahs olib borishadi. Bunda ushbu fanning o'zi ham o'rganiladi va zamonaviy muammolarni uning yordamida hal qilishga uriniladi. Biror madaniyatga oid, biroq tashqi manbalarga asoslanmagan hikoyalar (masalan, Alpomish haqida asotirlar) tarixiy mavzu emas, balki madaniy meros sanaladi. Tarix — 1) tabiat va jamiyatdagi har qanday rivojlanish jarayoni. Shu ma'noda olamning yaratilish tarixi, Yer tarixi, barcha fanlar tarixi va boshqa tushuniladi; 2) insoniyat va uning mahsuli bo'lgan tamaddunlar rivoji, jamiyat va davlatlar o'tmishi taraqqiyoti jarayonini o'rganuvchi fan.

Tarix fani — insoniyatning butun o'tmishi davomida jamiyat hayotida sodir bo'lgan voqea-hodisalar, jarayonlarni (jamiyat rivojini) yaxlit bir tarzda o'rganadi. Tarix fani ijtimoiy-gumanitar fanlar (falsafa, sotsiologiya, iqtisod, psixologiya, san'atshunoslik va boshqalar) tizimining tarkibiy qismi. Tarix fanining bu guruhdagi o'rni uning tadqiqot predmeti va usullari bilan belgilanadi. Turli ijtimoiy va gumanitar fanlar jamiyat hayotining alohida jihatlarini o'rgansa, tarix fanining tadqiqot ob'yekti — aholi, jamiyat, mamlakat, davlat hayotining o'tmishi va hoziri haqidagi faktlarni yig'ish, taxlil qilish, to'plangan bilimlarni ma'lum bir tizimga solish va nazariy jihatdan umumlashtirishdir. Tarix fani o'tmishda sodir bo'lgan jarayon va hodisalar orasidagi o'zaro bog'liqlik, ularning ildizi, tarixni

harakatlantiruvchi sabablar, uning mantig'i va ma'nosini ko'rish imkonini beradi. Ijtimoiy va gumanitar fanlar tarix tadqiqotlari natijalariga tayanadi. Fanlararo yondashuv jamiyat haqidagi yaxlit tasavvurni shakllantirib, o'tmishni va hozirni anglash orqali jamiyat rivoji istiqbolini ko'ra bilishdek muhim vazifani xal qiladi. Tarix fanida, boshqa fanlarda bo'lganidek, muqarrar ixtisoslashuv amalga oshmoqda. Hozirgi zamon tarix fani alohida bo'limlar va sohalaridan tashkil topgan bilimlar majmuidir. Ixtisoslashish darajasiga ko'ra, ularni bir necha guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruhni jamiyatning (jahon tarixi) butun va alohida tomonlarini o'rganuvchi bo'lim va sohalar tashkil qiladi. Insoniyat tarixining ayrim hodisalari alohida o'rganiladi. Jahon tarixi ibtidoiy jamiyat tarixi, o'rta asrlar tarixi, yangi va eng yangi tarixga bo'linadi. Hududiy-geografik tamoyilga ko'ra, tarixan bir-biri bilan bog'liq yirik regionlar (Yevropa va dunyoning boshqa qismlari, Qadimgi Sharq, O'rta Osiyoning ba'zi regionlari) va alohida mamlakatlar hamda xalqlarga ajratiladi. Kompleks muammolarni tadqiq qilish bir guruh mamlakat va xalqlar tarixida ro'y bergan bosqichiy davrlarni va hodisalarni (Uyg'onish davri, Reformatsiya tarixi va boshqalar) o'rganish zaruratidan kelib chiqadi. Jahon tarixiga global yondashuv bilan bir qatorda mikro tarix (shahar va qishloqlar, alohida shaxslar, kundalik maishiy turmush) ham o'rganiladi. Tarixning alohida tomonlarini o'rganish tarix fanining alohida sohalarini ajratishni taqozo qildi (mas., harbiy tarix, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, din, fan, xotin-qizlar tarixi va tender tadqiqotlari, san'at, intellektual, madaniyat, diplomatiya tarixi va boshqalar).

Ikkinchi guruhni yordamchi va maxsus tarix fanlari tashkil qiladi. Ularni alohida tarix fanlariga ajratilishi va rivojlanishi tarix fanining xususiy tadqiqot usullarini ishlab chiqish zaruratidan kelib chiqadi. Antropologiya, arxeologiya, etnografiya mustaqil o'ringa ega. Yordamchi tarix fanlariga — manbashunoslik, arxeografiya, paleografiya, geraldika, numizmatika kiradi. Maxsus guruh — boshqa fanlar ehtiyojidan kelib chiqadi (mas., tabiiy fanlar tarixi, texnika tarixi, davlat va huquq tarixi). Tarix fanining tarixini tarixshunoslik fani o'rganadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Tarix — o'tmishni o'rganib kelajakka tadbiq etmoqdir. O'tmishdagi yutuqlardan zavq olib, faxrlanib qayta-qayta yutuqlarga erishish yoxud o'tmishda qilingan xatolarni takrorlamaslikdir. Tarix fan sifatida 5-sinf dan to universitet-u intsitutlarda ham o'rgatilinmoqda. "Tarixiy xotirasiz -kelajak yo'q".

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. www.vikipediya.uz
2. www.taqqim.uz